УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-2.9>**Ю. З. Мичка-Левченко**

orcid.org/0000-0002-3506-6021

аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ УЧИТЕЛЕМ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІНТЕГРОВАНИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МЕДІАКОМПЛЕКСІВ

У статті презентовано інтегрований навчально-методичний медіа-комплекс, що як компонент входить до дидактичної системи закладів загальної середньої освіти. Визначено цілі використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів. Завдяки таким комплексам, за умови їхнього наукового обґрунтування, можливий контроль за управлінськими та дидактичними напрямками проблем, оскільки вони об'єднують проблеми, схожі за деякими ознаками, або ж проблеми, які варто вирішувати більш-менш однаково. Визначено передумови формування інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів за збереження всіх параметрів мети навчально-виховного процесу, керування методологічними засадами новітньої дидактики тощо. Проаналізовано особливості навчання дорослих у контексті готовності вчителя початкових класів до використання інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів. Обґрунтовано, що декілька інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів утворюють особливі проблемні тематичні підсистеми дидактичної системи. Змістом інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу передбачено його логіко-змістову структуру, складові частини, рівні та форми, які неабияк залежать від суті складників комплексу та зв'язків поміж ними. Представлено сутність розроблених комплексів («Загальні поняття та дефініції»; «Особливості медіа для початкової школи»; «Базова підготовка вчителя до використання медіа»; «Спеціальна підготовка вчителя початкової школи до використання медіа»; «Креативне використання медіа-комплексів»). Визначено можливості функціональних і структурних складників інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Обґрунтовано і представлено модель використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів, яка базується на таких положеннях: існують педагогічні ідеї, що дозволяють інтегрувати не лише знання чи уміння, а й різноманітні комплекси знаннєвого, діяльнісного, управлінського чи організаційного характеру; наявні методологічні передумови для формування інтегративних навчально-методичних медіакомплексів; існують об'єктивні дидактичні основи для формування навчально-методичних медіакомплексів як складових частин педагогічної системи; створення інтегрованого навчально-методичних медіакомплексів спрямоване на реалізацію нової освітньої парадигми та нової української школи. Визначено склад і процесуальні аспекти означених комплексів, а також наведено приклади використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів.

Ключові слова: інтеграція, комплекс, модель, інтегрований навчально-методичний медіакомплекс, дидактична система, заклади загальної середньої освіти, молодші школярі, вчитель початкової школи.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетів України «є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток суспільство, у якому інформаційні технології є інструментом соціального розвитку країни» [1, с. 102]. Останнім часом «сучасний освітній процес пропонується розуміти як «змішану модель» кращих навчальних практик і методів поряд із застосуванням сучасних технічних засобів навчання, на відміну від початку сторіччя, коли дослідники чітко розділяли навчання за допомогою ІКТ (дистанційне, електронне) та традиційне (навчання за класно-урочною моделлю), нині такої диференціації немає» [2, с. 7].

Сьогодні недостатньо реалізовані підходи до цілісності навчання, виховання та розвитку, а також єдності практичного навчально-виховного процесу. У традиційній дидактичній системі відповідно до встановлених цілей є або ізольовані цілі

(вивчення окремої навчальної дисципліни, якогось виду виховної роботи тощо), або цілі навчально-виховного процесу загалом.

На нашу думку, важливим кроком у вирішенні цих проблем є введення до цілей інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу поняття кваліфікації у контексті фахових цілей. Завдяки інтегрованим навчально-методичним медіакомплексам, за умови їхнього наукового обґрунтування, можливий контроль за управлінськими та дидактичними напрямками проблем, до того ж вони об'єднують проблеми, схожі за деякими ознаками, або ж проблеми, які варто вирішувати більш-менш однаково. Напрямок поступово стає інтегрованим навчально-методичним медіакомплексом – відповідною складовою частиною дидактичної системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині вчені виділяють різні проблеми щодо використання мультимедійних технологій у школі.

Ми погоджуємося із твердженням К. Климової, що «у процесі використання мультимедіа зазвичай не враховуються персоніфіковані стилі навчання; введення графіки, відеозображень та аудіоінформації не вирішує проблем забезпечення ефективної комунікації; введення різних типів медіавпливу не завжди вирішує проблему покращення сприйняття, розуміння і запам'ятовування дітьми інформації; *констатовано невідповідність багатьох учителів до ефективного та цілеспрямованого використання мультимедіа в освіті внаслідок низької мультимедіа-грамотності* (курсив наш – Ю. М.-Л.); актуальною є проблема відторгнення наявних програм і ресурсів, яке відбувається через невідповідність мультимедіа-програм реальному освітньому процесу; недостатньою є методична підготовка класоводів до використання мультимедіа як відносно нового дидактичного засобу у традиційних системах навчання тощо» [3, с. 75].

Як стверджував ще у середині минулого століття І. Глушков: «Інформаційні технології – людино-машинна технологія накопичення, оброблення та передавання інформації. Інформаційна технологія – це, по-перше, сукупність процесів руху і переробки інформації, по-друге, описи цих процесів» [4, с. 15]. Водночас, на думку І. Зязюна: «Комп'ютерні технології впливають майже на всі сфери людського життя і змінюють його. Не все в цих змінах буває позитивним і багато чого у використуванні людьми технології є важким, незрозумілим» [6, с. 12], адже навіть нині «відсутні чіткі визначення понять «комп'ютерні технології» та «інформаційні технології», що потребує подальшого вивчення й уточнення» [5, с. 248]. Загалом проблемі використання медіа в освіті приділяється значна увага у науково-педагогічній літературі, однак проблема розроблення та впровадження інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів у закладах загальної середньої освіти є мало дослідженою, особливо в початковій школі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі формування готовності учителя початкової школи до використання у професійній діяльності інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів.

Виклад основного матеріалу. Якісні особливості суспільства інформаційних технологій полягають у тому, що «на відміну від попередніх, більш зацікавлене у тому, щоб його громадяни були здатні самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко реагувати на нові зміни умов життя» [3, с. 4]. Конкретні проблеми процесу освіти класифікують за певною рисою в дидактичні сукупності. Дидактична сукупність – це неструктуроване об'єднання проблем за якоюсь ознакою, вирішення яких передбачає досягнення конкретної цілі. Застосування засобів інтеграції трансформує дидактичну сукупність – інтегрова-

ний навчально-методичний медіакомплекс, що як компонент входить до певної дидактичної системи. Складовими частинами дидактичної системи та, відповідно інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів як підсистеми є: вчителі, учні, зміст і процес навчання, засоби навчання.

Для створення «широкого спектру й педагогічно виваженого використання електронних освітніх ресурсів і програмних засобів різного призначення, зокрема навчального й управлінського, доцільним є запровадження індустріального підходу, що враховує психолого-педагогічні аспекти побудови методичних систем навчання та відкритого комп'ютерно орієнтованого навчального середовища та передбачає обов'язкове залучення науковців, викладачів, кращих вчителів закладів освіти» [7, с. 193].

Передумови формування інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів в освітньому процесі – збереження всіх параметрів мети навчально-виховного процесу, керування методологічними засадами новітньої дидактики, конкретизація мети для заданого інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Динамічність комплексу безпосередньо залежить від ефективного взаємозв'язку трьох головних структур педагогічного процесу: педагогічної, методичної та психологічної.

Водночас «широке впровадження засобів ІКТ передбачає перегляд тих організаційних форм навчально-виховної роботи, що склалися сьогодні, відхід від традиційних, часто-густо лекційних форм навчання з переважно пояснювально-ілюстративною методикою навчання, до збільшення обсягу навчальних завдань пошукового та дослідницького характеру, позааудиторних занять, які є обов'язковою складовою частиною навчального процесу в системі неперервної освіти» [8, с. 21].

Послугуючись інтегративним підходом до структурування дидактичної сукупності й утверджуючи зв'язки поміж складниками, було сформовано інтегрований навчально-методичний медіакомплекс, здатний більш-менш самостійно вирішити певні педагогічні проблеми загалом. Він – складова частина дидактичної системи. Основний засіб формування інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу із заданої проблеми – інтегративні методи та форми, а також інтеграція змістової сторони відповідних проблем. Розглянемо особливості навчання дорослих у контексті готовності вчителя до використання інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів.

Щодо особливостей навчання дорослих, які слід враховувати, то педагогіка передбачає: поводження з учнями як із дітьми, як із порожньою посудиною, яку вчитель повинен заповнити знаннями; підготовку навчального плану заздалегідь, без обговорення його цілей і змісту з учнями; викладання підготовленого курсу, учень перебуває в постійній залежності від викладача на всіх ета-

пах навчання. Андрагогіка тим часом передбачає: поведінку з учнем як із дорослим, як із колегою вчителя, як із людиною, котра привносить у процес навчання істотну частку свого попереднього досвіду навчання; обговорення з учнем навчального плану і доступність вчителя як консультанта у навчальному процесі; визначення результату навчання, узгодженого з учнем, взаємини з яким учитель буде на основі співробітництва та взаємного обміну ідеями.

С. Змеєв [9] описує, зокрема, такі особливості андрагогіки: дорослому належить провідна роль у процесі навчання; доросла людина прагне до самостійності, самореалізації, самоврядування в усіх сферах життя, в т. ч. і в навчальній діяльності; дорослий має досвід, який може бути використаний як у його навчанні, так і у навчанні колег; доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми та досягнення конкретної мети; дорослий розраховує на негайне застосування результатів навчання; у дорослої людини, що навчається, багато обмежень у навчанні; процес навчання дорослої людини організований у вигляді спільної діяльності того, хто навчається, та того, хто навчає.

Виходячи з викладеного вище, розглянемо цілі використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів. Тобто перед інтегрованими навчально-методичними медіакомплексами у початковій освіті – перелік цілей, деякі з яких детальніше наводимо нижче.

Педагогічні цілі визначає система засобів для передання соціального та фахового досвіду учням. Завдання культурологічних цілей – забезпечити формування повноцінного індивіда, спроможного креативно послуговуватися здобутими знаннями, набутими вміннями та навичками у фаховій діяльності. Фахові цілі спрямовані ефективно виконувати соціальне замовлення та готувати фахівця відповідно до кваліфікаційних характеристик тієї чи іншої сфери виробництва. Організаційні цілі зумовлює потреба розробляти систему заходів для керування процесами як у середині комплексу, так і для координування роботи комплексів. Основа особистісних цілей інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів – всебічний розвиток особистості фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Отже, кілька інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів утворюють особливі проблемні тематичні підсистеми якоїсь дидактичної системи. У такому контексті навчальну модель доцільно вважати комплексом із дидактичної основи та педагогічної технології.

Під змістом інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу розуміють його логіко-змістовну структуру, складові частини, рівні та форми, які неабияк залежать від суті складників

комплексу та зв'язків поміж ними. На основі таких змістових ознак формується навчально-програмна документація, що забезпечує діяльність конкретного інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Прогностичну сторону змісту інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів варто координувати з регіональною складовою частиною, адже це неабияк залежить від соціально-економічних умов конкретного регіону. Залежно від мети інтегровані навчально-методичні медіакомплекси поділяють на певні види на базі різних ознак. Окрім того, можна формувати різні види інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів за структурними (визначенням змісту, методів, засобів і форм навчання) та функціональними (поєднанням гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаційних і комунікативних складників) аспектами педагогічної системи.

Значення функціональних і структурних складових частин інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу залежить від специфіки закономірностей навчання, з якою вони пов'язані. Їхнє *оптимальне співвідношення* – одна з важливих умов результативності освітньо-виховного процесу. Отже, вибудовувати інтегровані навчально-методичні медіакомплекси можна на основі розмаїття ознак, одна з яких буде основною, тобто встановлюватиме характер комплексу та матиме цільове призначення.

Інтегративний підхід загалом застосовують, формуючи інтегрований навчально-методичний медіакомплекс, тобто логічну систему відповідних складових частин. Він визначає структуру мети такого комплексу, зокрема завдання розвитку та виховання, складники змісту освіти, проєктування конкретних освітніх планів і програм, окремі цілі керування діяльністю учнів, критерії їхнього групування, методи контролю та звітність, методи оцінювання процесу навчання, тобто дидактичної основи інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Процесуальний бік розробки комплексу ґрунтується на понятті освітньої технології, тобто системи, якою передбачено певне подання спланованих результатів навчання, засоби діагностики щоденного стану учнів, розмаїття засобів навчання і критерії вибору якнайкращих способів дій за конкретних умов.

Вибудовуючи модель, ми враховували, що більшість труднощів у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти пов'язана з тим, що на змісті такої освіти безпосередньо позначалися традиції загальноосвітньої школи. Така сукупність поступово стає цілісним інтегративним інтегрованим навчально-методичним медіакомплексом, який варто розглядати як складову частину дидактичної системи загалом.

Модель використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних

медіакомплексів базується на таких положеннях: існують педагогічні ідеї, що дозволяють інтегрувати не лише знання чи уміння, а й різноманітні комплекси знаннєвого, діяльнісного, управлін-

ського чи організаційного характеру; наявні методологічні передумови для формування інтегративних навчально-методичних медіакомплексів; існують об'єктивні дидактичні основи для форму-

Рис. 1. Модель використання вчителем інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів у початковій школі

вання навчально-методичних медіакомплексів як складників педагогічної системи; створення інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів спрямоване на реалізацію нової освітньої парадигми та нової української школи.

На рис. 1 представлено модель використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів.

Наприклад, у початковій школі широко застосовується інфографіка, яку застосовують у кількох напрямках, а саме «візуалізації навчального контенту (образне представлення нової навчальної інформації, закріплення навчального матеріалу, а також його систематизація засобами інфографіки)» [10, с. 50]. Розроблення інформаційно-освітнього середовища закладу освіти «потребує індивідуального підходу з огляду на особливості закладу: кількість учнів і їхній вік, економічні можливості, рівень комп'ютерної компетентності педагогічного колективу тощо. Аналіз типових посадових інструкцій учителя дає змогу виокремити основні форми діяльності викладача» [11, с. 19].

Наведемо приклад використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів. Метод моделювання маленькими чоловічками дозволяє пояснення внутрішньої будови предметів і речовин, фізичної суті явищ і процесів у живій і неживій природі. Сутність методу в тому, що дитина повинна уявити, що всі речовини, предмети, об'єкти, явища складаються з великої кількості живих, розумних маленьких чоловічків, котрі пересуваються або виконують певні дії. Метод застосовують для тлумачення суті процесу, ситуації, для організації пізнавальних занять, занять із природознавства, математики, зображувальної діяльності тощо.

Загалом під час використання навчально-методичного медіакомплексу використовується принцип зворотного зв'язку, гнучкість вибору освітньої траєкторії, забезпечення навчального діалогу.

Висновки і пропозиції. Зроблено висновок, що у моделі використання учителем початкової школи навчально-методичних медіакомплексів необхідно спиратися на методологічні підходи (інтегративний, комплексний, середовищний і культурологічний) і розглядати їх як складові частини дидактичної системи. До складу навчально-методичного медіакомплексу входять багатофункціональні інтерактивні мультимедійні засоби навчання, які забезпечують багаторівневу роботу з максимальною візуалізацією навчальної інформації на всіх етапах роботи з нею (передача, переробка, контроль). Його доповнюють автоматизовані програми, відеоінструкції, редагування навчальних планів, розподіл навантаження вчителів, призначення методичних днів, налаштування розкладу, розклад-автомат, введення аудиторій у розклад, заміни вчителів тощо.

До подальших досліджень відносимо розроблення конкретних педагогічних програмних засобів навчального призначення та визначення шляхів їх використання на практиці.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». 2007. *Відомості Верховної Ради України*. № 12. С. 102.
2. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54. № 4. С. 1–18.
3. Климова К., Чупріна О. Проблеми та шляхи використання мультимедійних технологій у сучасній початковій школі. *Актуальні проблеми лінгводидактики*. 2017. № 3. С. 74–78.
4. Глушков И.М. Мышление и кибернетика. *Вопросы философии*. 1963. № 1. С. 10–24.
5. Костенко Р.В. Визначення сутності понять «комп'ютерні технології» та «інформаційні технології» у науково-педагогічній літературі. *Науковий вісник південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. 2011. № 3–4. С. 248–256.
6. Зязюн І.А. Антропологічний вимір комп'ютерних технологій. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*. 2009. Ч. 1. С. 6–13.
7. Биков В.Ю., Спірін О.М., Пінчук О.П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)* : збірник наукових праць. Київ : ВД «Сам», 2017. С. 191–198.
8. Жук Ю.О. Системні особливості навчально-виховного процесу в умовах широкого використання інформаційних технологій навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*. 2002. Вип. 46. С. 19–21; Савченко О.О. Західна парадигма освіти на початку ХХІ століття (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Харків, 2008. 23 с.
9. Змеев С.И. Основы андрагогики. Москва : Флинта, Наука, 1999. 152 с.
10. Аман І.С., Литвиненко О.В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі : методичний посібник. Кропивницький : КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2017. 60 с.
11. Бистрянцев М. Створення інформаційно-освітнього простору загальноосвітньої школи. *Рідна школа*. 2016. № 10. С. 19–24.

Mychka-Levchenko Yu. Model of introduction of the integrated educational and methodic media complexes into the elementary school education process

The article presents the integrated educational and methodic media complex, which is a component of the didactic system of secondary education establishments. The work identifies goals of the integrated educational and methodic media complexes use by the elementary school teachers. Scientific justification of such complexes secures control for managerial and didactic directions of the problem because they unite the problems, similar by some features, or the problems, which should be solved in almost the same way. The authors define preconditions for creation of the integrated educational and methodic media complexes without violation of any parameter of the educational process goal, management of methodological fundamentals of the innovative didactics, etc. The research provides analysis of the peculiarities of adults training in the context of the elementary school teacher's readiness to use the integrated educational and methodic media complexes. It is substantiated that some integrated educational and methodic media complexes create specific subject subsystems of the didactic system. The essence of the integrated educational and methodic media complex suggests its logical and essential structure, components, levels and forms, which significantly depend on the very complex components and relations between them. The work presents content of the developed complexes ("General notions and definitions"; "Peculiarities of media for elementary school"; "Basic training of a teacher to use media"; "Special training of the elementary school teachers to use media"; "Creative use of media complexes"). The work defines the opportunities of functional and structural components of the integrated educational and methodic media complex. The authors also substantiate and present a model of use of the educational and methodic media complexes, based on the following fundamentals, particularly available pedagogical ideas, providing integration of not only knowledge and skills, but also different complexes of knowledge, activities, management and organizational character; available methodological preconditions for creation of the integrated educational and methodic media complexes; objective didactic fundamentals for development of the educational and methodic media complexes as components of the pedagogical system; creation of the integrated educational and methodic media complexes is focused on implementation of the new educational paradigm and new Ukrainian school. The research identifies the content and processual aspects of the mentioned complexes, as well as provides examples of use of the integrated educational and methodic media complexes by the elementary school teacher.

Key words: *integration, complex, model of the integrated educational and methodic media complex, didactic system, secondary education establishments, elementary school children, elementary school teacher.*